

Co sprawdzano w części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego w kwietniu 2008 roku?

Arkusz egzaminacyjny z zakresu przedmiotów humanistycznych został skonstruowany wokół tematu *Dorastanie*. Za pomocą zadań zamieszczonych w tym arkuszu sprawdzano opanowanie wiadomości i umiejętności zawartych w podstawie programowej następujących przedmiotów: język polski, historia, wiedza o społeczeństwie i plastyka oraz ścieżek edukacyjnych.

W prezentowanym materiale zadania zostały pogrupowane w innej kolejności niż w arkuszu egzaminacyjnym. Układ ten jest zgodny z zapisami w standardach wymagań egzaminacyjnych i obejmuje dwa obszary standardów:

- 1) czytanie i odbiór tekstów kultury
- 2) tworzenie własnego tekstu.

Poniżej zamieszczono teksty kultury stanowiące podstawę zadań oraz same zadania. W obrębie pierwszego obszaru standardów zadania pogrupowano, uwzględniając kolejność standardów. W wypadku drugiego obszaru, w którym zadania odnosiły się często do kilku standardów jednocześnie, dla lepszej czytelności zrezygnowano z ich wyodrębnienia i uporządkowano zadania z uwzględnieniem *pisania krótkich tekstów dostosowanych do sytuacji komunikacyjnej czy wymagających posłużenia się pojęciami z wiedzy o sztuce, przekształcenia tekstu lub formułowania argumentów uzasadniających stanowisko, tworzenia tekstu użytkowego i pisania charakterystyki*.

Przy wszystkich zadaniach podano liczbę punktów możliwych do uzyskania za ich rozwiązanie i wskazano sprawdzane za pomocą tych zadań umiejętności. W zadaniach zamkniętych wyboru wielokrotnego zaznaczono prawidłową odpowiedź, natomiast pod zadaniami otwartymi zamieszczono przykłady poprawnych rozwiązań uczniowskich.

Wiadomości i umiejętności sprawdzano, wykorzystując zamieszczone niżej teksty oraz reprodukcję obrazu Józefa Szermentowskiego *Stary żołnierz i dziecko w parku*.

TEKST I

Kiedy młody człowiek dorasta, pojawiają się natarczywe pytania: kim jestem i jakie jest moje miejsce w świecie, pytania, na które u progu dorosłości trudno jest odpowiedzieć.

Świat niegdyś dostarczał gotowych wzorów zachowań, a teraz oczekuje od dorastającego samodzielnego rozwiązania. Z reguły dorastający nie jest jednak gotowy do samodzielnego zmierzenia się z problemami wieku dojrzewania, szuka więc podobnych sobie ludzi, by nadawać sens swemu życiu i swemu miejscu w świecie. Tak powszechne i silne dążenie, aby przynależać do jakiejś grupy rówieśniczej, wynika przede wszystkim z pragnienia odkrycia, kim się jest w porównaniu z innymi, i zrozumienia, co się znaczy dla innych. Właśnie ci „inni” stają się zwierciadłem, w którym można uczyć się rozpoznawać siebie, w ich ideałach szukać prawd, którym można pozostać wiernym.

Swoistym przykładem dochowywania wierności tym prawdom jest nietolerancja, z jaką młodzież traktuje wszystko to, co nie mieści się w granicach grupy, do której należy. Poszukując absolutnych wartości i prawd, młodzi ludzie stają się surowymi sędziami świata dorosłych, w którym żyją. Krytykują go za życie w półprawdach i obłudę.

Okres dojrzewania staje się więc poważnym wyzwaniem dla dorastającego, który już nie jest dzieckiem, ale też nie jest jeszcze dorosłym. Ten czas próby dla młodzieży poszukującej własnej tożsamości to również sprawdzian dla rodziców, wychowawców i całego społeczeństwa. Świat pełen sprzeczności, niejednoznaczności, któremu nieobce są agresja, nietole-

rancja i rasizm, niewątpliwie utrudnia dorastającemu człowiekowi, poszukującemu jasnych i jednoznacznych wzorców, wybór swego miejsca w życiu. Wydaje się jednak, że zrozumienie przez dorosłych problemów młodzieży, cierpliwość dla jej zmagania w walce o siebie pozwalają młodym ludziom na pozytywne rozwiązanie kryzysu okresu dojrzewania. Sprawiają, że może to być okres szansy, a nie tylko zagrożenia.

Na podstawie: Mariusz Ozon, *Czas między dzieckiem a dorosłym*, [w:] „Edukacja i Dialog” 2003, nr 3.

TEKST II

Tymczasem Bolesław¹ [Krzywousty], Marsowe² chłopię, wzrastał w siły i lata i nie oddawał się próżnemu zbytkowi, jak to zwykli czynić chłopcy w jego wieku, lecz gdziekolwiek zasłyszał, że wróg grabi, tam natychmiast spieszył z rówieśnymi młodzieńcami, a częstokroć potajemnie z nieliczną garstką zapędzał się do kraju nieprzyjacielskiego i spaliwszy wsie, przyprowadzał jeńców i łupy. Już bowiem wiekiem chłopię, lecz zachością starzec, dzierżył³ księstwo wrocławskie, a jeszcze przecież nie uzyskał godności rycerza. A że w myśl ogólnych nadziei zapowiadał się na młodzieńca wybitnych zdolności i już widoczne były w nim zadatki wielkiej sławy rycerskiej, kochali go wszyscy możni, ponieważ dopatrywali się w nim kogoś wielkiego w przeszłości.

Tenże chłopczyna, z Marsowego zrodzonu rodu, pewnego razu wyruszył na Pomorze, gdzie już wyraźniej objawił sławę swojego imienia. Albowiem takimi siłami obległ gród Międzyrzecze i z taką gwałtownością doń szturmował, że w kilku dniach zmusił jego załogę do poddania się. [...] Wróciwszy stamtąd, niezmordowany chłopiec dał nieco wytchnienia rycerzom, lecz zaraz powiódł ich tamże z powrotem. A pragnąc ujarzmić kraj barbarzyńców, nie dbał o to, by najpierw łupy zbierać i wzniecać pożary, lecz przemyślał nad zajęciem ich warowni i miast lub nad ich zniszczeniem. [...] Uprowadził też stamtąd mnogie łupy i jeńców, a z wojownikami postąpił wedle prawa wojennego. [...]

Władysław [Herman] przeto widząc, że chłopiec dochodził już lat męskich i że zajął czynami rycerskimi, a wszystkim mądrym ludziom w państwie się podobał, postanowił przypasać mu miecz w uroczystość Wniebowzięcia Panny Marii i przygotował w mieście Płocku wspaniałą uroczystość. Gdy więc wszyscy się przygotowywali i na tę uroczystość pospieszali, doniesiono, że Pomorzanie oblegli gród Sątok, a żaden z dostojników nie śmiał wyruszyć przeciw nim. Wbrew sprzeciwom wielu Marsowy chłopiec popędził tam, odniósł zwycięstwo nad Pomorzanami i wracając [jeszcze] jako giermek, [a już] jako zwycięzca, pasowany został przez ojca na rycerza i z niezmierną radością odprawił tę uroczystość. I nie sam jeden owego dnia przepasany został pasem rycerskim, bo ojciec z miłości i dla uczczenia syna dał [tegoż dnia] oręż wielu [jego] rówieśnikom.

Anonim tzw. Gall, *Kronika polska*, tłum. R. Grodecki, Wrocław 1989.

¹ Bolesław Krzywousty, syn Władysława Hermana, urodził się ok. 1085 r., zmarł w 1138 r.

² Mars – w mitologii rzymskiej bóg wojny.

³ Dzierżyć – trzymać; tu: sprawować władzę.

TEKST III

Tak sobie myślę, że ja już jestem dorosła, chociaż mam dopiero piętnaście lat. I to wcale nie dlatego jestem dorosła, że sobie czasami jakiś film zobaczę, którego widzieć chyba (tak czuję!) nie powinnam. I nie dlatego jestem dorosła, że mam paszport, chociaż w czasach mamy to o tym tylko marzyć można było. I wcale nie dlatego jestem dorosła, że w dzisiejszych czasach wszyscy szybciej dojrzewają niż dawniej. Jestem dorosła, bo ja nagle, może w ciągu miesiąca, zrozumiałam, że już nie mogę sobie na wszystko pozwolić. [...]

Dawniej, zanim stałam się dorosła, wydawało mi się, że dorosły człowiek to taki ktoś, kto może sobie na wszystko pozwolić: może być wegetarianinem albo jeść zwierzątka, może pić piwo albo soki, może wracać do domu, kiedy chce, i przed nikim się nie tłumaczyć. [...] No, niby tak. Ale... muszę zacząć od samego początku, bo coś mi się wydaje, że trudno mi będzie wytłumaczyć to moje nowe myślenie.

Mama powiedziała, że wyzdrowieje, i tak zrobiła. Wróciła [ze szpitala] do domu i wtedy się okazało, że jej mały Gagatonek w ciągu kilku miesięcy stał się całkiem duży i dorosły. Bo ja naprawdę wtedy, gdy nie było mamy, mogłam chodzić samopas i robić wszystko, co zakazane i co najlepiej smakuje. Ja naprawdę mogłam bałaganić w pokoju, nie myć wanny, umywalki, podłogi w kuchni i nikt by mi tego robić nie kazał. Ale jak się okazało, wcale nie miałam na to ochoty. I wtedy zrozumiałam, że jestem dorosła albo — jak mówi babcia Gienia — odpowiedzialna, co na jedno wychodzi. Jak sobie pościeliłam, tak się wyspałam. Jak sobie robiłam kanapki, tak je zjadłam. I cały czas o tym myślałam, że mogę wszystko szurnąć i kopnąć, i wcale się nie uczyć, a wtedy właśnie wszystko się we mnie złościło i uczyłam się prawie tak, jak Kujonek¹. I nawet nie czekałam na pochwały. Tylko czasami bardzo się bałam być sama w pokoju. Wyciągnęłam sobie z szafki futzanego leniwca, moją zabawkę-przytulankę, z którą wyczyniałam cuda w dzieciństwie. Wyprałam go, wywirowałam i powiesiłam na balkonowym sznurku za uszy, aby wysechł i poczuł, że znowu wrócił do łask moich. W nocy wtulałam się w niego. I jak tak sobie leżałam w łóżku, to strasznie mi się płakać chciało nad sobą. Czasami nawet płakałam. A potem sobie pomyślałam, że life is brutal and full of zasadzkas², i wtedy bardzo nie chciałam być dorosła. I bardzo chciałam, żeby mamidło na mnie pokrzyczało trochę i żeby mi ciągle przypominało, co mam robić, i aby wreszcie było razem z nami.

Marta Fox, *Agaton Gagaton: jak pięknie być sobą*, Toruń 1994.

¹ Kujonek – siostra bohaterki powieści M. Fox.

² Life is brutal and full of zasadzkas – żartobliwie: życie jest brutalne i pełne zasadzek.

REPRODUKCJA OBRAZU

Józef Szermentowski, *Stary żołnierz i dziecko w parku*, Muzeum Narodowe w Poznaniu.

TEKST IV

Krzysztof Kamil Baczyński
Elegia o... [chłopcu polskim]

Oddzielili cię, syneczku, od snów, co jak motyl drżą,
haftowali ci, syneczku, smutne oczy rudą krwią,
malowali krajobrazy w żółte ściegi pożóg,
wyszywali wisielcami drzew płynące morze.

Wyuczyli cię, syneczku, ziemi twej na pamięć,
gdyś jej ścieżki powycinał żelaznymi łzami.
Odchowali cię w ciemności, odkarmili bochnem trwóg,
przemierzyłeś po omacku najwstydlwsze z ludzkich dróg.

I wyszedłeś, jasny synku, z czarną bronią w noc,
i poczułeś, jak się jeży w dźwięku minut — zło.
Zanim padłeś, jeszcze ziemię przeżegnałeś ręką.
Czy to była kula, synku, czy to serce pękło?
20 III 1944 r.

Krzysztof Kamil Baczyński, *Elegia o... [chłopcu polskim]*, [w:] *Po stronie nadziei*, Warszawa 1997.

Obszar I

Czytanie i odbiór tekstów kultury

Standard 1.

Czytanie tekstów kultury na poziomie dosłownym i przenośnym

[9 punktów]

Zadania	Sprawdzano, czy umiesz
Zadanie 6. (0-1) Zdaniem autora tekstu dorastanie może stać się okresem szansy, a nie tylko zagrożenia, jeśli dorośli A. przestaną interesować się problemami młodzieży. B. narzucą młodzieży własne wzorce postępowania. ☒ C. zdadzą sobie sprawę z problemów młodzieży. D. staną się surowymi sędziami młodzieży.	<i>odczytać fragment tekstu na poziomie dosłownym</i> (zadanie do tekstu I)
Zadanie 7. (0-1) Gall pisze o Bolesławie Marsowe chłopię, aby podkreślić jego A. wyniosłość. B. ostrożność. C. dorosłość. ☒ D. waleczność.	<i>odczytać przenośne znaczenie wyrażenia na podstawie przypisu i całego tekstu</i> (zadanie do tekstu II)
Zadanie 9. (0-1) W okresie dorastania Bolesław zapowiadał się na znakomitego ☒ A. stratega. B. sędziego. C. dyplomatę. D. podróżnika.	<i>odczytać tekst na poziomie dosłownym</i> (zadanie do tekstu II)
Zadanie 10. (0-1) Stwierdzenie Galla: <i>wiekiem chłopię, lecz zacnością starzec</i> oznacza, że Bolesław był A. młody, więc niedojrzały. ☒ B. młody, ale godny szacunku. C. młody, więc szczery. D. młody, ale zgorzkniały.	<i>odczytać znaczenie wyrażenia z kontekstu</i> (zadanie do tekstu II)

Zadanie 15. (0-1) Według bohaterki tekstu III o dorosłości świadczy A. możliwość otrzymania dokumentu tożsamości. ☒ B. uświadomienie sobie istniejących ograniczeń. C. osiągnięcie dojrzałości fizycznej. D. pozwalanie sobie na wszystko.	<i>odczytać fragment tekstu na poziomie dosłownym</i> (zadanie do tekstu III)
Zadanie 16. (0-1) Narratorem w tekście III jest A. mama Kujonka. ☒ B. siostra Kujonka. C. sam Kujonek. D. Marta Fox.	<i>rozpoznać narratora</i> (zadanie do tekstu III)
Zadanie 18. (0-1) Jak zmieniła się bohaterka tekstu III podczas nieobecności matki? A. Przeszła na wegetarianizm. B. Stała się bałaganiarą. ☒ C. Nauczyła się odpowiedzialności. D. Polubiła samotność.	<i>odczytać fragment tekstu na poziomie dosłownym</i> (zadanie do tekstu III)
Zadanie 19. (0-1) W miarę upływu czasu bohaterka tekstu III zaczęła się bać A. matczynych pouczeń. B. mazgajstwa. C. babcinej krytyki. ☒ D. dorosłości.	<i>odczytać fragment tekstu na poziomie dosłownym</i> (zadanie do tekstu III)
Zadanie 20. (0-1) W którym zdaniu z tekstu III zawarto przypuszczenie? ☒ A. <i>Coś mi się wydaje, że trudno mi będzie wytłumaczyć to moje nowe myślenie.</i> B. <i>I jak tak sobie leżałam w łóżku, to strasznie mi się płakać chciało nad sobą.</i> C. <i>Mogłam chodzić samopas i robić wszystko, co zakazane i co najlepiej smakuje.</i> D. <i>I wtedy zrozumiałam, że jestem dorosła albo – jak mówi babcia Gienia – odpowiedzialna.</i>	<i>rozpoznać zdanie zawierające przypuszczenie</i> (zadanie do tekstu III)

Standard 2.

Interpretowanie tekstów kultury z uwzględnieniem intencji nadawcy

[6 punktów]

Zadania	Sprawdzano, czy umiesz
Zadanie 3. (0-1) Według młodych ludzi świata dorosłych brakuje ☐ A. szczerości. ☐ B. przedsiębiorczości. ☐ C. wierności w przyjaźni. ☐ D. odpowiedzialności za swoje czyny.	<i>odczytać wymowę fragmentu tekstu</i> (zadanie do tekstu I)
Zadanie 12. (0-1) Gall opowiada o czynach młodego Bolesława ☐ A. z uznaniem. ☐ B. z dystansem. ☐ C. z ironią. ☐ D. z humorem.	<i>odczytać intencje autora tekstu</i> (zadanie do tekstu II)
Zadanie 17. (0-1) Użyty przez bohaterkę tekstu III wyraz <i>mamidło</i> w kontekście ostatniego zdania wskazuje na ☐ A. czułość. ☐ B. gniew. ☐ C. niechęć. ☐ D. podziw.	<i>odczytać intencje nadawcy</i> (zadanie do tekstu III)
Zadanie 25. (0-1) Kim jest postać wypowiadająca się w wierszu i do kogo się zwraca?	<i>określić, kto do kogo mówi w wierszu</i> (zadanie do tekstu IV)
Komentarz Zadanie sprawdza umiejętność interpretacji wiersza, a przede wszystkim rozumienia, kim są w tekście podmiot liryczny (postać wypowiadająca się w wierszu) i adresat liryczny (osoba, do której kierowane są słowa). Podmiot liryczny (mówi się o nim także jako o „ja” lirycznym) stanowi jeden z zasadniczych czynników organizujących dzieło, jest bowiem główną postacią, która w swej wypowiedzi przekazuje własne przeżycia, doznania, refleksje i poglądy. Uczeń powinien zauważyć, że postać wypowiadająca się w wierszu (podmiot liryczny) jest rodzicem (matką, ojcem) zwracającym się do swojego dziecka (syna).	

Przykłady poprawnych odpowiedzi do zadania 25.

Postać wypowiadająca się w wierszu to matka zwracająca się do syna.

lub

Osoba, która zwraca się do syna, jest ojciec.

lub

Postać wypowiadająca się jest rodzicem i zwraca się do swojego dziecka (syna).

Przykład odpowiedzi dopuszczalnej

Postać wypowiadająca się jest ojczyzną, która zwraca się do polskiego chłopca.

Zadanie 27. (0-1)

Podaj jedną cechę świata ukazanego w pierwszej zwrotce wiersza. Nie cytuj.

*dostrzec cechę świata ukazanego w wierszu
(zadanie do tekstu IV)*

Komentarz

Uczeń powinien zauważyć, czym charakteryzuje się świat wojny opisany w pierwszej zwrotce i podać jedną jego cechę. Jeśli poda więcej cech, a wśród nich znajdą się takie, które nie wynikają z opisu, nie uwzględniają intencji nadawcy, odpowiedź nie będzie zaliczona. Nie przyznaje się również punktów za odpowiedź w formie cytatu.

Przykład poprawnej odpowiedzi do zadania 27.

Świat ukazany w pierwszej zwrotce wiersza jest okrutny (przerażający, brutalny, krwawy, bezwzględny, zły, pełen przemocy).

Przykład odpowiedzi dopuszczalnej

Świat ukazany w pierwszej zwrotce wiersza jest smutny.

Zadanie 29. (0-1)

Co oznacza gest przeżegnania ziemi przez chłopca?

*wyjaśnić wymowę końcowego fragmentu wiersza
(zadanie do tekstu IV)*

Komentarz

Odpowiedź na pytanie zawarte w poleceniu wymaga uważnego przeczytania całego wiersza i odczytania intencji autora wpisanej w przedśmiertny gest bohatera utworu. Uczeń powinien wiedzieć, że gest przeżegnania w tradycji kulturowej oznacza błogosławieństwo, często towarzyszące pożegnaniu. Kieruje się je do osoby bliskiej, aby polecić ją Boskiej opiece. Poprawnym odczytaniem tego gestu będzie również odpowiedź wskazująca na przebaczenie tym, którzy spowodowali śmierć bohatera, czy ujmująca relacje między bohaterem a ojczystą ziemią. Dopuszcza się także interpretację, że jest to wyraz wiary polskiego chłopca.

Przykłady poprawnych odpowiedzi do zadania 29.

Jest to gest przebaczenia, pożegnania, pożegnania z ojczyzną, błogosławieństwa dla Polski.
lub

Gest przeżegnania ziemi przez chłopca oznacza pożegnanie.

Przykłady odpowiedzi dopuszczalnych

Ten gest świadczy, że bohater wiersza był wierzący.

lub

Gest ten oznacza, że chłopiec bardzo kochał ziemię, na której żył.

lub

Gestem tym przebacza swoim oprawcom.

Standard 3.

Wyszukiwanie informacji zawartych w różnych tekstach kultury

[5 punktów]

Zadania	Sprawdzano, czy umiesz
Zadanie 1. (0-1) Według autora tekstu młody człowiek, rozwiązując swoje problemy, zazwyczaj szuka wsparcia u A. rodziców. ☒ B. rówieśników. C. psychologów. D. wychowawców.	<i>wyszukać informacje we fragmencie tekstu</i> (zadanie do tekstu I)
Zadanie 2. (0-1) Postawę dorastającej młodzieży wobec świata dorosłych cechuje A. wyrachowanie. B. obojętność. ☒ C. krytycyzm. D. ugodowość.	<i>wyszukać informacje we fragmencie tekstu</i> (zadanie do tekstu I)
Zadanie 4. (0-1) Na które pytanie dorastający człowiek chce znaleźć odpowiedź? A. Jak pozostać dzieckiem? B. Kiedy stanę się dorosłym? C. Czym jest szczęście? ☒ D. Kim jestem wobec innych?	<i>wyszukać informacje we fragmencie tekstu</i> (zadanie do tekstu I)

Zadanie 5. (0-1) O powinnościach dorosłych wobec młodzieży autor mówi w akapicie A. pierwszym. B. drugim. C. trzecim. ☒ D. czwartym.	wyszukać informacje w tekście (zadanie do tekstu I)
Zadanie 13. (0-1) Dorastanie Bolesława Krzywoustego przypadło na przełom wieków A. X i XI. ☒ B. XI i XII. C. XII i XIII. D. XIII i XIV.	wyszukać informacje w tekście (zadanie do tekstu II)

Standard 4.

Dostrzeganie w odczytywanych tekstach środków wyrazu i określanie ich funkcji [1 punkt]

Zadania	Sprawdzano, czy umiesz
Zadanie 28. (0-1) Czemu służą zdrobnienia zastosowane w <i>Elegii o... [chłopcu polskim]</i>?	<i>dostrzec funkcję zdrobnień</i> (zadanie do tekstu IV)
Komentarz Wyrazy zdrobniałe zazwyczaj akcentują pozytywny stosunek do opisywanego obiektu. Są to wówczas wyrazy pochodne o dodatniej barwie uczuciowej, utworzone za pomocą formantów zdrabniających: wyrazy czule, serdeczne, pieszczotliwe. Uczeń powinien zauważyć, że zdrobnienia w wierszu K.K. Baczyńskiego służą podkreśleniu doznawanych przez osobę mówiącą uczuć: miłości, czułości, tkliwości, rozpacz, żalu. Przykłady poprawnych odpowiedzi do zadania 28. <i>W wierszu zastosowano zdrobnienia, aby wyrazić uczucia (miłości, czułości, rozpacz).</i> lub <i>Zdrobnienia mają podkreślić kontrast: ofiarami czynów (decyzji) dorosłych są często dzieci.</i> lub <i>Zdrobnienia mają wskazać na relacje między osobą mówiącą w wierszu a adresatem wypowiedzi.</i> lub <i>Zdrobnienia są wyrazem pozytywnych uczuć, jakimi matka obdarza swoje dziecko.</i> lub	

*Zdrobnienia wyrażają miłość, jaką czuje matka do swego dziecka.
lub
Te zdrobnienia mówią o miłości, jaką ojciec darzył syna.*

Standard 5.

Odnajdywanie i interpretowanie związków przyczynowo-skutkowych

[1 punkt]

Zadania	Sprawdzano, czy umiesz
Zadanie 11. (0-1). Co było następstwem wypraw Bolesława przeciwko Pomorzanom? A. Gniew króla. B. Bunt możnych. ☒ C. Uznanie ojca. D. Hołd rycerzy.	<i>dostrzec skutki wydarzenia historycznego dla postaci biorącej w nim udział</i> (zadanie do tekstu II)

Standard 6.

Dostrzeganie i analizowanie kontekstów niezbędnych do interpretacji tekstów kultury

[3 punkty]

Zadania	Sprawdzano, czy umiesz
Zadanie 8. (0-1) Z jakiej dynastii wywodził się Bolesław Krzywousty? A. Jagiellonów. B. Wazów. ☒ C. Piastów. D. Sasów.	<i>rozpoznać dynastię</i> (zadanie do tekstu II)
Zadanie 14. (0-1) Słowo <i>giermek</i> oznaczało w średniowieczu A. młodego rycerza, który uczestniczył w wyprawie wojennej u boku króla lub księcia. B. młodzieńca o wybitnych zdolnościach, który zapowiadał się na znakomitego polityka. C. młodego rycerza, który walcząc u boku króla, stosował się do prawa wojennego. ☒ D. młodzieńca, który pełniąc służbę przy rycerzu, przygotowywał się do stanu rycerskiego.	<i>przywołać kontekst historyczny dla odczytania znaczenia wyrazu</i> (zadanie do tekstu II)

Zadanie 26. (0-1) Jakie wydarzenie historyczne miało wpływ na dorastanie młodego człowieka będącego adresatem wiersza?	<i>rozpoznać wydarzenie historyczne mające wpływ na dorastanie bohatera utworu literackiego</i> (zadanie do tekstu IV)
Komentarz Zadanie sprawdza umiejętność rozpoznania wydarzenia historycznego mającego wpływ na dorastanie bohatera utworu literackiego. Gimnazjalista nie znajdzie w tekście odpowiedzi podanej wprost. Powinien zatem przeanalizować tekst i dostrzec w nim fragmenty będące opisem wojny. Aby udzielić poprawnej odpowiedzi, musi także wziąć pod uwagę datę powstania wiersza.	
Przykład poprawnej odpowiedzi do zadania 26. <i>Na dorastanie młodego człowieka miała wpływ II wojna światowa.</i> Przykład odpowiedzi dopuszczalnej <i>To okupacja niemiecka spowodowała, że chłopiec musiał szybko dorosnąć.</i>	

Obszar II

Tworzenie własnego tekstu

Tworzenie tekstu w zadaniach krótkiej odpowiedzi

Posługiwanie się kategoriami i pojęciami swoistymi dla przedmiotów humanistycznych i ścieżek edukacyjnych

[1 punkt]

Zadanie	Sprawdzano, czy umiesz
Zadanie 22. (0-1) Wyjaśnij, posługując się co najmniej jednym terminem z wiedzy o sztuce, w jaki sposób malarz uzyskał wrażenie głębi na obrazie.	<i>posługiwać się terminami z zakresu wiedzy o sztuce dla wyjaśnienia działań podjętych przez artystę</i> (zadanie do reprodukcji obrazu)
Komentarz Zadanie sprawdza umiejętność posługiwania się terminologią z dziedziny malarstwa. Uczeń, analizując obraz w celu wyjaśnienia działań podjętych przez artystę, powinien zauważyć, że wrażenie głębi na obrazie malarz uzyskał dzięki posłużeniu się perspektywą. Poprawne jest także użycie w odpowiedzi pojęć <i>światłocień</i> i <i>kontrast</i> . Dla wyjaśnienia efektów uzyskanych przez artystę dopuszcza się również operowanie terminem <i>plan</i> . Wypowiedź ogólna w postaci opisu obrazu i niezawierająca terminu z wiedzy o sztuce będzie traktowana jako niepoprawna.	

Przykłady poprawnych odpowiedzi do zadania 22.

Malarz uzyskał wrażenie głębi na obrazie, stosując perspektywę.

lub

Malarz uzyskał wrażenie głębi na obrazie dzięki zastosowaniu światłocienia.

lub

Wrażenie głębi na obrazie malarz uzyskał, posługując się kontrastem.

Przykład odpowiedzi dopuszczalnej

Na drugim planie malarz przedstawił otwartą przestrzeń.

Formułowanie argumentów uzasadniających stanowisko własne lub cudze [1 punkt]

Zadanie	Sprawdzano, czy umiesz
Zadanie 24. (0-1) <i>Starzec z obrazu jest strażnikiem narodowej tradycji.</i> Sformułuj argument uzasadniający tę myśl.	<i>sformułować argument uzasadniający podane stwierdzenie</i> (zadanie do reprodukcji obrazu)
Komentarz Odpowiedź powinna wynikać z odczytania treści przedstawionych na obrazie. Uczeń powinien spostrzec, że starzec jest ubrany w strój szlachecki, co świadczy o jego przywiązaniu do tradycji. Stary żołnierz nie ma prawej nogi, co może sugerować, że brał udział w walkach o wolność ojczyzny, a dziś przekazuje chłopcu wartości rycerskie (żołnierskie, patriotyczne).	
Przykłady poprawnych odpowiedzi do zadania 24. <i>Starzec z obrazu jest strażnikiem narodowej tradycji, ponieważ sam prawdopodobnie brał udział w walkach o niepodległość, a dziś przekazuje chłopcu wartości rycerskie (uczy dziecko szacunku dla tradycji).</i> lub <i>Starzec z obrazu jest strażnikiem narodowej tradycji. Świadczy o tym to, że uczy chłopca szacunku dla niej.</i> lub <i>Starzec chroni tradycję narodową, ucząc małego chłopca dawnych rycerskich obyczajów.</i> lub <i>Stary żołnierz ubrany jest w strój narodowy, a to świadczy, że jest strażnikiem narodowej tradycji.</i>	

Analizowanie, porównywanie, porządkowanie i syntetyzowanie informacji zawartych w tekstach kultury [1 punkt]

Zadanie	Sprawdzano, czy umiesz
Zadanie 23. (0-1) Na podstawie tekstu II i dzieła Józefa Szermentowskiego wyjaśnij, jakie znaczenie miało pasowanie na rycerza dla Bolesława Krzywoustego, a czym było ono dla chłopca z obrazu.	<i>porównać sytuacje ukazane w tekście II i na obrazie</i> (zadanie do tekstu II i reprodukcji obrazu)
Komentarz Od ucznia wymaga się porównania sytuacji ukazanej w tekście II z sytuacją przedstawioną na obrazie. Powinien on wyjaśnić, jakie znaczenie miało pasowanie na rycerza dla syna władcy, a czym było ono dla małego chłopca z obrazu. Odpowiedź dotycząca Bolesława wynika z analizy jego postępowania i komentarza Galla odnoszącego się do wieku przyszłego księcia Polski. Uczeń powinien zauważyć, że dla Bolesława pasowanie na rycerza było nagrodą za jego waleczne czyny otrzymaną z rąk ojca, a także stanowiło rozpoczęcie nowego etapu w życiu – oznaczało wejście w dorosłość. Natomiast w sytuacji przedstawionej na obrazie pasowanie na rycerza było tylko rodzajem edukacyjnej zabawy, podczas której stary żołnierz odwołał się do dawnej, rycerskiej tradycji.	
Przykłady poprawnych odpowiedzi do zadania 23. <i>Pasowanie na rycerza miało dla Bolesława Krzywoustego szczególne znaczenie, gdyż został powołany do stanu rycerskiego; dzięki niemu wkroczył w dorosłość; było dla niego nagrodą (uznaniem ze strony władcy). Dla chłopca z obrazu było zabawą; poznawaniem tradycji.</i> lub <i>Dla Bolesława Krzywoustego pasowanie na rycerza było uhonorowaniem jego zasług oraz świadectwem uznania władcy i otaczającego ludu. Dla chłopca z obrazu było to symboliczne zaspokojenie dziecięcych fantazji bycia rycerzem.</i> Przykład odpowiedzi dopuszczalnej <i>Dla Bolesława to ważne wydarzenie, bo było uroczyste i brało w nim udział wiele osób, dla chłopca z obrazu nie było tak ważne, stanowiło formę zabawy z dziadkiem.</i>	

Dokonywanie celowych operacji na tekście [1 punkt]

Zadanie	Sprawdzano, czy umiesz
Zadanie 21. (0-1) Na podstawie przytoczonego niżej fragmentu kroniki Galla Anonima napisz niezawierający opinii spójny tekst, w którym uwzględniś co najmniej cztery informacje o wyprawie Bolesława na Pomorze. Nie cytuj. Tenże chłopczyzna, z Marsowego zrodzon rodu,	<i>przekształcić fragment kroniki w tekst niezawierający opinii</i> (zadanie do tekstu II)

pewnego razu wyruszył na Pomorze, gdzie już wyraźniej objawił sławę swojego imienia. Albowiem takimi siłami obległ gród Międzyrzecze i z taką gwałtownością doń szturmował, że w kilku dniach zmusił jego załogę do poddania się. Wróciwszy stamtąd, niezmordowany chłopiec dał nieco wytchnienia rycerzom, lecz zaraz powiódł ich tamże z powrotem. Anonim tzw. Gall, <i>Kronika polska</i>, tłum. R. Grodecki, Wrocław 1989.	
---	--

Komentarz

Zadanie sprawdza umiejętność przekształcenia tekstu w taki sposób, aby pozostały w nim tylko informacje o wyprawie Bolesława na Pomorze. Uczeń powinien stworzyć spójny tekst w postaci powiązanych ze sobą zdań i zawrzeć w nim co najmniej 4 informacje. Zgodnie z warunkami podanymi w poleceniu nie mógł posługiwać się cytataми z tekstu.

Przykład poprawnej odpowiedzi do zadania 21.

Bolesław wyprawił się na Pomorze. Obległ Międzyrzecze i po kilkudniowym szturmie zdobył ten gród.

Wypowiadanie się na temat sytuacji problemowej przedstawionej w tekstach kultury [1 punkt]

Zadanie	Sprawdzano, czy umiesz
Zadanie 30. (0-1) Wyjaśnij, co było tragiczne w dorastaniu bohatera wiersza i jego rówieśników.	wyjaśnić, na czym polegał tragizm sytuacji, w jakiej znaleźli się bohater wiersza i jego rówieśnicy (zadanie do tekstu IV)
Komentarz Zadanie wymaga od ucznia zauważenia w tekście wiersza sytuacji, w której znalazł się bohater wiersza, uświadomienia sobie, że to okoliczności zmusiły go i jego rówieśników do udziału w walce zbrojnej, do zachowywania się jak dorośli, mimo że to, co niosła ze sobą wojna, było sprzeczne z ich systemem wartości.	
Przykłady poprawnych odpowiedzi do zadania 30. <i>Tragiczne w dorastaniu bohatera wiersza i jego rówieśników było zetknięcie się ze złem, okrucieństwem (znalezienie się w sytuacji wojny; to, że musieli dorastać w okupowanym kraju; tragiczna była utrata bezpiecznego dzieciństwa).</i> lub <i>Tragiczne dla bohatera i jego rówieśników było to, że zostali zmuszeni do zachowywania się jak dorośli; okoliczności zmuszały ich do wzięcia udziału w walce zbrojnej (z wrogiem).</i>	

Tworzenie tekstu użytkowego

[4 punkty]

Zadanie	Sprawdzano, czy umiesz
Zadanie 31. (0-4) Napisz ogłoszenie o odczycie na temat problemów dorastającej młodzieży, który w Twojej szkole wygłosi znany pedagog.	• <i>redagować tekst na zadany temat, zachowując wymogi typowe dla ogłoszenia</i> • <i>tworzyć tekst dostosowany do sytuacji komunikacyjnej</i> • <i>tworzyć tekst spójny i zwięzły</i> • <i>pisać poprawnie pod względem językowym</i> • <i>przestrzegać zasad ortografii i interpunkcji</i>
Komentarz Ogłoszenie jest krótkim tekstem o charakterze informacyjnym. Najczęściej ma na celu powiadomienie zainteresowanych o jakimś wydarzeniu czy sprawie. W zależności od przedmiotu ogłoszenia może również zawierać elementy nakłaniające, perswazyjne. W przypadku powyższego zadania od uczniów oczekuje się podania informacji o miejscu, czasie i tematyce wykładu oraz o wykładowcy. Niezbędne jest dostosowanie wypowiedzi do sytuacji komunikacyjnej, tj. zredagowanie tekstu na wskazany temat i zgodnie z wymogami typowymi dla ogłoszenia. Należy także pamiętać, że wypowiedź w tej formie powinna być zwięzła, stanowić tekst uporządkowany, zapisany z zachowaniem norm poprawności językowej, ortograficznej i interpunkcyjnej. Uwaga! Za ogłoszenie o innej tematyce niż podana w poleceniu lub wypowiedź w innej formie nie przyznaje się punktów.	
Przykłady poprawnych odpowiedzi do zadania 31. Uwaga! Dnia 19 września 2007 r. o godz. 16⁰⁰ odbędzie się wykład na temat dorastania młodzieży, który wygłosi znany pedagog, autor książki <i>O problemach wieku dorastania</i>. Spotkanie przewidziane jest do godz. 18⁰⁰. Do zobaczenia w auli naszego liceum! Klasa Ia – organizator spotkania Ogłoszenie W budynku A Gimnazjum nr 3 w Marclawiu odbędzie się wykład znanego pedagoga Marka Zawłódzkiego na temat problemów dorastającej młodzieży. Zainteresowanych prosimy o przybycie 6 czerwca 2008 roku o godz. 15⁰⁰ na ul. Słabą 23. Urząd Miasta Marclawia Zainteresowanych wykładem o problemach dorastającej młodzieży informujemy, że 22 kwietnia 2008 roku w naszym gimnazjum odbędzie się spotkanie z prof. Samsonowiczem. Początek godz. 17⁰⁰, pracownia biologiczna. Organizatorzy	

Przeczytaj, może to Cię zainteresuje!
30 maja o godz. 11⁰⁰ w sali gimnastycznej odbędzie się spotkanie ze znanym pedagogiem, który wygłosi odczyt na temat problemów dorastającej młodzieży.
Samorząd szkolny

Uwaga!
Członkowie koła biologicznego organizują spotkanie ze znanym pedagogiem. Zainteresowanych wykładem na temat problemów dorastającej młodzieży oczekuje się 21 maja 2008 roku o godz. 14⁰⁰ w świetlicy szkolnej.

Redagowanie charakterystyki

[16 punktów]

Zadanie	Sprawdzano, czy umiesz
Zadanie 32. (0-16) Napisz charakterystykę wybranego bohatera <i>Syzyfowych prac</i> Stefana Żeromskiego albo <i>Kamieni na szaniec</i> Aleksandra Kamińskiego. Wyeksponuj w niej te cechy, które świadczą o dorastaniu charakteryzowanej postaci. Pamiętaj, że Twoja praca nie powinna być krótsza niż połowa wyznaczonego miejsca.	<i>napisać zgodną z tematem charakterystykę, w tym:</i> • <i>wybrać i przedstawić odpowiedniego bohatera literackiego</i> • <i>podać jego cechy</i> • <i>wyksponować te cechy bohatera, które świadczą o jego dorastaniu</i> • <i> zilustrować podane cechy przykładami działań, zachowań bohatera</i> • <i>podsumować wypowiedź</i> • <i>stosować zasady typowe dla kompozycji budowanej wypowiedzi</i> • <i>zredagować tekst spójny i logicznie uporządkowany</i> • <i>pisać poprawnie pod względem językowym</i> • <i>dostosować styl wypowiedzi do sytuacji komunikacyjnej</i> • <i>przestrzegać zasad interpunkcji i ortografii</i>
Komentarz: Redagując dłuższą formę wypowiedzi, uczniowie powinni wykazać się następującymi umiejętnościami: – tworzenia tekstu na zadany temat – analizowania, porównywania, porządkowania i syntetyzowania informacji zawartych w tekstach kultury – formułowania, porządkowania i wartościowania argumentów – stosowania zasad organizacji tekstu – budowania wypowiedzi poprawnej pod względem językowym, stylistycznym, ortograficznym i interpunkcyjnym. Poprawne rozwiązanie zadania wymaga zarówno znajomości formy, w jakiej powinien wypowiedzieć się piszący, jak i uważnej analizy polecenia, które określa warunki niezbędne do napisania tekstu zgodnego z tematem. Wybór postaci, która stanie się przedmio-	

tem rozważań, wymaga od ucznia znajomości konkretnych lektur. Nie powinien on jednak sprawić piszącym trudności, bowiem obie powieści, zarówno „Syzyfowe prace” jak i „Kamienie na szaniec”, znajdują się w podstawie programowej, która obliuguje do ich przeczytania. Zgodnie z warunkami zapisanymi w poleceniu powinna to być postać, której działania pozwalają zarówno na wyeksponowanie cech świadczących o jej dorastaniu, jak i zilustrowanie ich przykładami.

Charakterystyka ma ustaloną strukturę. Niezbędne jest zatem wyodrębnienie (oddzielenie akapitami) zasadniczych części pracy: wstępu, rozwinięcia i zakończenia, ważna jest także treściowa i graficzna segmentacja tekstu – stosowanie np. akapitów, interlinii, bloku. Poprawnie napisany tekst powinien odznaczać się logiką wywodu, być uporządkowany i spójny. Oczekuje się więc od piszącego powiązania poszczególnych zdań w spójną całość za pomocą spójników, zaimków, wyrażen przyimkowych itp. Niedopuszczalne są dygresje rozbijające temat, powtórzenia myśli, zdania pozbawione logicznego uporządkowania.

Niezwykle ważne jest również dostosowanie stylu wypowiedzi do sytuacji komunikacyjnej – w charakterystyce nie może zabraknąć słownictwa oceniającego i wartościującego.

Od ucznia wymaga się także, by jego tekst był bezbłędny pod względem językowym i zapisany zgodnie z zasadami ortografii i interpunkcji.

Uwaga! Za pracę na inny temat piszący nie otrzymuje punktów, a wypracowanie musi zająć co najmniej połowę wyznaczonego miejsca. W wypadku krótszych tekstów punkty przyznaje się wyłącznie w zakresie realizacji tematu.

Przykłady poprawnych odpowiedzi uczniowskich do zadania 32.

Przykład 1.

Dorastanie jest szczególnie ważnym okresem w życiu każdego człowieka. Rozpoczyna się wtedy poszukiwanie własnej drogi, poznawanie swoich możliwości oraz dostrzeganie złożoności otaczającego świata. Niedoświadczeni młodzi ludzie nie zawsze potrafią dokonać właściwych wyborów. Często ulegają wpływom osób, które starają się wykorzystać ich zaufanie dla osiągnięcia własnych celów. W takiej sytuacji znalazł się Marcin Borowicz, bohater „Syzyfowych prac” Stefana Żeromskiego.

Pochodził on ze zubożałej rodziny szlacheckiej. Wzrastał w domu, który dawał mu poczucie bezpieczeństwa. Rodzice opiekowali się synem i troszczyli o jego przyszłość, ale nie mogli zapewnić mu korepetytora, ponieważ nie było ich na to stać. Toteż gdy Marcin skończył osiem lat, opuścił rodzinny dom, aby kształcić się najpierw w Owczarach, a później w Klerykowie.

Młody Borowicz był chłopcem wrażliwym i uczuciowym, o czym świadczy jego stosunek do matki. To głównie ona troszczyła się o jego przyszłość i wspierała w trudnych chwilach. Miłość i przywiązanie do niej wyraża scena, w której Marcin zarzuca bryczkę matki naręczem bzu. Po jej śmierci chłopiec poczuł się zagubiony i osamotniony. Przestał się interesować nauką i zaczął mieć problemy w szkole. Potrzebował dorosłego przewodnika, a nie mógł nim być ojciec zajęty ratowaniem resztek majątku, dlatego z łatwością poddał się wpływom profesora Zabielskiego.

Profesor traktował Borowicza bardzo poważnie, toteż szybko zdobył jego zaufanie. Tymczasem Zabielski to wykorzystał i wciągnął Marcina, który nie zdawał sobie sprawy z niebezpieczeństwa wynarodowienia, w działalność rusyfikacyjną, skłaniając go do kierowania kołem naukowym propagującym rosyjską kulturę.

Marcin był lojalny wobec swoich opiekunów, więc – jako jedyny – skrytykował wystąpienie Waleckiego na lekcji historii, zachowując się wobec niego niegodziwie. Akceptując

działania carskich urzędników, wykazał słabość charakteru. Potrafił krytykować i potępiać swoich kolegów, wydawało mu się bowiem, że świadomie kieruje własnym życiem i dokonuje trafnych wyborów.

Dopiero recytacja „Reduty Ordonu” przez Zygiera sprawiła, że w postępowaniu Marcina nastąpiły zmiany. Wstrząs, jakiego doznał podczas lekcji języka polskiego, wyzwolił w nim potrzebę refleksji. Marcin przypominał sobie wtedy opowiadanie strzelca Nogi o powstańcu zamęczonym przez Moskali. Od tego momentu zaczął dojrzałe oceniać zabiegi rasyfikatorów i zdał sobie sprawę z tego, że stał się obiektem manipulacji. Potrafił krytycznie spojrzeć na swoje dotychczasowe zachowanie, co spowodowało, że umocniła się jego więź z kolegami, a ratując ich przed profesorem Majewskim, dał wyraz swej pogardzie wobec szpiega i donosiciela.

Marcin potrafił zdobyć się na odwagę zerwania więzi łączących go z rasyfikatorami, co świadczy o dojrzałości jego decyzji. Wybrał drogę zgodną z własnym sumieniem. Rozpoczął świadome kształtowanie swojego charakteru, odzyskując poczucie tożsamości narodowej. Poznawanie dzieł polskiej literatury dawało mu wewnętrzną siłę i dumę z bycia Polakiem. Zdołał pokonać wewnętrzną słabość i to właśnie w największym stopniu dowodzi, że stał się człowiekiem samodzielnym i dojrzałym. Marcin zaimponował mi umiejętnością podnoszenia się z upadków i pokonywania własnych słabości. Cenię ludzi, którzy potrafią przyznać się do błędów i znaleźć drogę do ich naprawienia.

Przykład 2.

We współczesnym świecie młody człowiek często poszukuje autorytetów, by uzyskać wsparcie w rozwiązywaniu problemów okresu dojrzewania. Niekiedy tymi autorytetami stają się postacie historyczne lub literackie. Spośród bohaterów „Kamieni na szaniec” Aleksandra Kamińskiego na uwagę zasługuje niewątpliwie Aleksy Dawidowski, który w okresie dorastania potrafił tak ukształtować swój charakter, że stał się dla mnie wzorem do naśladowania.

Alek był wysokim, szczupłym młodzieńcem o jasnych włosach. Mówił szybko i gwałtownie, a przy tym gestykulował. Zawsze się spieszył i szybko podejmował decyzje.

Dorastał w bardzo dobrych warunkach domowych (jego ojciec był kierownikiem fabryki), a tuż przed wybuchem II wojny światowej zdał maturę w jednej z renomowanych szkół warszawskich.

Dawidowski miał bardzo ciekawą osobowość. Był przykładem tzw. niespokojnego ducha. Poszukiwał przygód i ciągłych wyzwań. Nie lubił chodzić utartymi ścieżkami. Już w okresie szkolnym okazało się, że miał zdolności przywódcze. Był szczery, bezpośredni i uczynny, dzięki czemu gromadził wokół siebie rówieśników. W trudnych sytuacjach umiał być pomocny i opanowany. Kiedy podczas pobytu Alka na wsi syn jego gospodarza zranił się w nogę, Dawidowski potrafił szybko i skutecznie udzielić mu pomocy. Podobnie zachował się po rozpoczęciu działań wojennych przez Niemców, organizując wsparcie dla rannych ludzi ze zbombardowanego pociągu.

To właśnie wybuch wojny spowodował przedwczesne dojrzewanie Alka. Po aresztowaniu ojca i jego śmierci musiał stać się głową rodziny. Zaczął zarabiać na życie. Zajmował się szkleniem okien, później pracował jako riksarz, a następnie jako drwal. Był bardzo związany z matką i pomagał jej w pracach domowych. O jego dojrzewaniu świadczy też dążenie do ciągłego kształtowania swojego charakteru. Starał się nieustannie analizować własne postępowanie, pragnąc stać się człowiekiem opanowanym i rozważnym. Było to dla niego szczególnie istotne, bo czasem cechowała go skłonność do brawury. Zaczął pracować nad osiągnięciem silnej woli, dlatego czynił różne postanowienia. Poprzysiągł sobie, że dopóki ojciec nie wróci, nie będzie jadł cukru ani słodczy i podejmie działania przeciwko okupan-

tom. Zdecydował więc, że weźmie udział w akcjach małego sabotażu prowadzonych przez organizację Wawer. Akcje te dowiodły, że Alek był bardzo odważny. Pragnął jednak ciągle się sprawdzać, np. zrywając niemieckie flagi w ruchliwych punktach miasta czy odkręcając płytę z niemieckimi napisami z pomnika Mikołaja Kopernika, który stał na wprost Komendy Głównej granatowej policji.

W miarę dorastania Alek stawał się coraz bardziej odpowiedzialny i poważny. Warunki, w których dojrzewał, wykształciły w nim twardość, szorstkość, męskość i skłonność do refleksji. Umocniły też w nim przekonanie, że najważniejszą wartością jest przyjaźń. Potrafił on poświęcić wszystko dla ratowania Rudego, nawet własne życie. Szczególnie wzruszający jest fakt, że do ostatnich chwil myślał o nim, nie licząc się z własnym cierpieniem.

Dawidowski miał silne zasady moralne, dlatego najpoważniejszym problemem okresu jego dorastania stała się sprawa odebrania komuś życia, nawet jeśli ten ktoś był wrogiem. Musiał więc nieustannie rozważać, czy jego postępowanie jest słuszne.

Alek jest mi szczególnie bliski, ponieważ przez cały okres dorastania pracował nad swoim charakterem i podejmował trudne wyzwania, jakie stawiała przed nim okupacyjna rzeczywistość. Był wierny swoim zasadom i postanowieniom. Stanowi wzór do naśladowania jako prawdziwy przyjaciel i odważny patriota, który umiał „pięknie żyć i pięknie umierać”.